

TN § 155 Heidelberg Materials täktansökan

Ärendenummer: TN 2023/4038

Paragraf föregående instans: TN AU § 142

Tekniska nämndens beslut

Tekniska nämnden beslutar att lämna följande synpunkter på Heidelberg Materials Cement Sverige AB:s ansökan om fortsatt täkt- och vattenverksamhet:

- Tekniska nämnden lämnar synpunkter i täktansökningar enbart såsom sakägare för VA-huvudmannens intressen.
- Anlitad hydrogeologs bedömning, att området är väl undersökt och att grundvattenmodellen är tillräckligt trovärdig som underlag för relevanta bedömningar av bland annat påverkan på Region Gotlands vattentäkter i området, delas.
- Utifrån vad som avtalas angående rening i vattenverk kommer tekniska nämnden att framställa villkorsförslag senast inför planerad huvudförhandling i slutet av januari 2025.
- Fram till dess att Heidelberg Materials tillhandahåller regionen med länshushållningsvatten för dricksvattenproduktion ska tillstånd omfatta samma villkor som nu gällande tillstånd om transport av vatten i det fall den allmänna vattenförsörjningen hotas.
- Villkor 31 bör omformuleras till: *Allt länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm innan vidare avledning eller rening sker.*
- Villkorsförslag 30 bör kompletteras med ytterligare parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m
- Föroreningshalter i länshållningsvatten/täktvatten bör följas upp regelbundet i egenkontrollen. Särskilt bör halt av PFAS-ämnen följas. Vid särskilda förändringar i föroreningshalterna kan skäl uppkomma som motiverar bolaget att undersöka även föroreningshalt i rejektivatten.
- Det finns behov av att föreslagna stabiliserande åtgärder utförs på deponier i Västra brottet. Bolaget bör, i varje fall genom ett åtagande i åtagandelistan, tydliggöra att bolaget kommer att genomföra åtgärderna.

Se avsnitt *Bedömning* för ytterligare synpunkter.

Beslutet förklaras omedelbart justerat.

Sammanfattning

Heidelberg Materials Cement Sverige AB lämnade i december 2023 till Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen in ansökan avseende fortsatt täkt- och vattenverksamhet vid Slite på Gotland för en period av 30 år. Mark- och miljödomstolen skickade i början av januari 2024 ut skrivelse till flera

remiss-myndigheter (bl.a. Region Gotland) med fråga om remissmyndigheterna ansåg att bolagets ansökningshandlingar behövde kompletteras av bolaget innan domstolen utfärdar kungörelse. Regionstyrelsen efterkom domstolens begäran genom att 2024-03-05 besluta att till mark- och miljödom-stolen lämna in yttrande om behov av kompletteringar av ansökan, vilket yttrande upprättats av Advokat-firman Åberg & Co. Innehållet i det yttrandet behandlades dessförinnan under Tekniska nämndens sammanträde 2024-02-07.

Mark- och miljödomstolen förelade bolaget 2024-03-12 att komplettera ansökan på visst angivet sätt. Bolaget inkom 2024-04-24 med kompletteringar. Region Gotland fick 2024-05-02 ta del av dessa kompletteringar.

2024-05-14 inkom till Region Gotland kungörelse av bolagets ansökan från domstolen där det framgår att synpunkter med anledning av ansökan och miljökonsekvensbeskrivning ska lämnas in senast den 30 augusti 2024. Regionstyrelsen har på grund av de interna ledtiderna begärt och fått anstånd till den 6 september 2024 med att inkomma med yttrande.

Vid granskning av tillståndsansökan inför Region Gotlands framarbetande av yttrande har samverkan skett mellan teknikförvaltningen, samhällsbyggnads-förvaltningen och regionstyrelse-förvaltningen för att få en samlad beredning av ärendet. Hydrogeologen Helen Eklund, Sweco, har anlitats för att granska Heidelbergs hydrogeologiska utredningar och bedömningar gällande påverkan på allmän dricksvatten-försörjning (i bolagets ansökan och i bolagets komplettering), liksom de synpunkter som remissmyndigheterna haft på Heidelbergs hydrogeologiska utredningar. Advokat Karin Hernvall vid advokatfirman Åberg & Co har anlitats för att författa yttranden till mark- och miljödom-stolen för Region Gotlands räkning.

Bedömning

Hydrogeologiska undersökningar och grundvattenmodellen

Av undersökningarna och modellen framgår bl a påverkansområden för avsänkning av grundvatten vid bortledning av länsvatten med och utan skyddsåtgärder, hur risk för saltinträngning ska undvikas vid den kommunala vattentäkten Dyhagen och i vilken omfattning kapaciteten minskar.

Regionens anlitade hydrogeolog bedömer att området är väl undersökt och att grundvattenmodellen är tillräckligt trovärdig som underlag för relevanta bedömningar av bland annat påverkan på Region Gotlands vattentäkter i området. Tekniska nämnden delar bedömningen.

Skyddsåtgärd - ridinjektering

I ansökan framgår att skyddsåtgärd ska genomföras med ridinjektering för att begränsa inflödet av grundvatten till täkten. Regionens anlitade hydrogeolog är positiv till föreslaget villkorsförslag. Tekniska nämnden delar bedömningen.

Påverkan på Tingstäde träsk

Särskild utredning har visat att planerad täktverksamhet med föreslagna skyddsåtgärder ger en mycket liten påverkan på Tingstäde träsk vattentäkt.

Regionens anlitate hydrogeolog bedömer att fortsatt brytning vid Filehajdar i mycket liten grad påverkar den kommunala ytvattentäkten Tingstäde träsk. Tekniska nämnden delar bedömningen.

Förstärkning av den kommunala vattentäkten Dyhagen

Av utförda hydrogeologiska undersökningar framgår att uttagskapaciteten vid Dyhagen kommer att minska. Bolaget har i åtagande angett att Region Gotland kommer att förses med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion i slutet av 2027. Tekniska nämnden har ännu inte tagit ställning till om detta sker bäst genom bolagets förslag att bekosta ett nytt vattenverk som Regionen får rådighet över, dit länshållningsvattnet leds, eller att bolaget renar vattnet i eget vattenverk och därefter levererar till regionens befintliga vattenverk.

Målsättningen är att val av lösning, inklusive av parterna undertecknat avtal, ska finnas innan planerad huvudförhandling i slutet av januari 2025. Utifrån vad som avtalas får bedömas behovet för tekniska nämnden Tekniska nämnden/Region Gotland att framställa villkorsförslag i målet rörande förstärkning av den kommunala vattentäkten Dyhagen.

Villkor vid hot av den allmänna vattenförsörjningen i Slite

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (13) som reglerar transport av vatten i tankbil till Slite om vattennivån i Dyhagen trots allt sjunker till sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen hotas. Ett sådant villkor behövs även i detta tillstånd gällande fram tills dess att bolaget kan tillhandahålla länshållningsvatten för dricksvattenproduktion och ett nytt vattenverk finns på plats alternativt överföringen till befintligt vattenverk står klar.

Fram till dess att Heidelberg Materials tillhandahåller regionen med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion anser tekniska nämnden att samma villkor ska gälla som i nuvarande tillstånd, det vill säga följande:

Om vattennivån i de kommunala brunnarna vid vattentäkten Dyhagen i Slite till följd av den ansökta verksamheten sjunker till en sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen enligt Region Gotland hotas, ska Heidelberg Materials bekosta transport av vatten i tankbilar till Slite från annat av regionen anvisat vattenverk på Gotland, liksom åligger det Heidelberg Materials att ersätta Region Gotland för de merkostnader som uppkommer. Om Region Gotland saknar kapacitet att producera vattnet i någon av sina vattentäkter ska Heidelberg Materials AB istället bekosta transport av vatten från någon annan plats till Slite. Transporterad mängd kan aldrig överskrida tillståndsgiven mängd om 220 000 m³

per år.

Det åligger Heidelberg Materials AB – om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksambet – att inom sju dagar från det att Region Gotland påtalat sådant behov anordna och bekosta ovan angivna transporter och merkostnader intill dess att den allmänna vattenförsörjningen inte hotas enligt Region Gotland. För det fall det är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksambet, åligger det Heidelberg Materials AB att bedöma huruvida påverkan på den allmänna vattenförsörjningen orsakats av åtgärder vidtagna av Heidelberg Materials AB och i så fall – så snart kan ske – genom lämplig åtgärd tillse att minsta skada eller olägenhet uppkommer för den allmänna vattenförsörjningen.

Slam- och oljeavskiljning av länshållningsvatten

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (12) som anger att länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm. Bolaget har i komplettering föreslagit ett villkor (31) om att länshållningsvatten som ska avledas till ytvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning via sedimentationsdamm. För att minska risk för att ev. slam och olja i länshållningsvatten följer med in i reningssteg som ingår i vattenverk och därefter hamnar i rejektvatten är det rimligt att allt länshållningsvatten först genomgår slam- och oljeavskiljning.

Tekniska nämnden föreslår att villkor 31 omformuleras till: *Allt länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm innan vidare avledning eller rening sker.*

Rening av länshållningsvatten i vattenverk inför skyddsinfiltration

Bolaget har i villkorsförslag 30 åtagit sig begränsningsvärden för vatten som ska infiltreras i jord eller berg. Parametrar har föreslagits som ingår i Livsmedelsverkets föreskrifter (kolväten, PFAS, näringsämnen, tungmetaller och mikroorganismer). Livsmedelsverkets föreskrifter omfattar inte flertalet av de kolväten (alifater, BTEX, aromater mm) som finns i diesel, oljor m.m. som kommer att användas i täktverksamheten.

Tekniska nämnden anser att villkorsförslag 30 bör kompletteras med ytterligare parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m. Förslagsvis används parametrar och riktvärden (som begränsningsvärden) som har tagits fram av Svenska petroleuminstitutet (SPI rekommendation, Efterbehandling av förorenade bensinstationer och dieselanläggningar, tabell 5.10 förslag på riktvärden för grundvatten).

Hantering av rejektvatten från vattenverk

Bolagets bedömning av rejektvattnet har noterats. Tekniska nämnden ser inte heller något behov av begränsningsvärden som reglerar rejektvattnet.

Tekniska nämnden anser dock att föroreningshalter i länshållningsvatten/täktvatten bör följas upp regelbundet i egenkontrollen. Särskilt bör halt av PFAS-ämnen följas. Vid särskilda förändringar i föroreningshalterna kan därmed skäl uppkomma som motiverar bolaget att undersöka även föroreningshalt i rejektvatten.

Risk för spridning av PFAS-ämnen

Tekniska nämnden har tagit del av utförda undersökningar av PFAS-ämnen vid de olika brotten och noterar att ytterligare uppföljning kommer att ske vid Västra brottet. Tekniska nämnden bedömer att föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Åtgärder på deponier

Av utförda undersökningar framgår att deponierna i Västra brottet har en mycket begränsad påverkan på föroreningskoncentrationen vid en vattenfylld brottet. Stabiliserande åtgärder krävs dock av vissa deponislänter som kommer att hamna under vatten. Lämpliga åtgärder har beskrivits. Bolaget har dock inte angett något åtagande eller villkor som reglerar åtgärder på deponierna.

Tekniska nämnden ser ett behov av att föreslagna stabiliserande åtgärder utförs och anser att bolaget i varje fall genom ett åtagande i åtagandelistan bör tydliggöra att bolaget kommer att genomföra åtgärderna.

I komplettering till kontrollprogram anges förslag till kontroll av slänter. Tekniska nämnden har inga synpunkter på omfattningen.

Risker med verksamheten

Tekniska nämnden har tagit del av den analys av risker som gjorts av verksamheten och de villkor och försiktighetsmått som angetts för att minimera riskerna med hantering av bl a drivmedel och sprängämnen. Tekniska nämnden bedömer att föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Särskilda risker inom Dybagens vattenskyddsområde

Tekniska nämnden har noterat att åtgärder planeras för att minska risk för spill- och utsläpp i samband med nybyggnation och utveckling av verksamhet inom och nära vattenskyddsområde. Tekniska nämnden bedömer att föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Särskilda risker med borrhål och grundvattenrör

Tekniska nämnden välkomnar att säkerhet utökas för vissa borrhål.

Beredskap för kemikalieutsläpp och brand

Tekniska nämnden har tagit del av nuvarande och planerade rutiner/planer vid kemikalieutsläpp och brand. Det är bra att släckvatten kan hanteras avskilt från länshållningsvattnet så att detta inte förorenas. Det är även viktigt att spill/utsläpp hanteras korrekt och skyndsamt för att förhindra spridning av förorening i vatten. Tekniska nämnden bedömer att föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Havsnivåhöjning

Tekniska nämnden har noterat att verksamheten inte är känslig för framtida havsnivåhöjningar vilket bör innebära att risk för förhöjda kloridhalter vid dricksvattenproduktion blir fortsatt låg.

Barn- och genusperspektiv

Behov av dricksvatten är likvärdigt för alla boende och besökare på Gotland.

Landsbygdsperspektiv

Förutom att kompensation från Heidelberg för dricksvattenförsörjningen kan ersätta dagens behov i Slite, så ges möjlighet att förverkliga försörjning till nordöstra Gotland med vatten från Slite vattenverk. Region Gotland har ett föreläggande från Länsstyrelsen att bilda verksamhetsområde enligt lagen om allmänna vattentjänster 6§ i Hellvi - Hideviken senast år 2025 för detaljplanerna 09-HEL-286, 09-HEL-326 och 09-HEL-258. Föreläggandet behandlades i ärende TN 2018/215.

Ekonomisk konsekvensanalys

Kompensation från Heidelberg ger ett sådant tillskott av vatten att ytterligare anslutningar kommer att vara möjliga till Slites utvidgade vattenanläggning.

Ärendets behandling under mötet

Ärendet föredrogs av avdelningschef Susanne Pettersson.

Inlämnade yrkanden:

Per Edman (V) yrkar på att den andra punkten i tekniska nämndens svar på Heidelberg Materials ansökan ska ändras till: "Gotlands känsliga grundvatten och särskilda geologiska förutsättningar gör att stor försiktighet trots bedömningen, måste råda. Luckor i informationen och osäkerhet i bedömningar av påverkan på grundvattnet kvarstår. Trettio år är en lång tid som i sig kan innebära osäkerheter."

Tomas Rådkvist (MP) yrkar på att tekniska nämnden rekommenderar domstolen att avslå Heidelbergers ansökan.

Tomas Rådkvist (MP) yrkar på att bedömningen från förvaltningen under rubriken ”Barn och genusperspektiv” ska ändras till: ”Kommande generationers behov av dricksvatten på Gotland får inte riskeras, därför bör inga fler kalktäkter tillåtas i detta område.”

Beslutsgång:

Tekniska nämndens ordförande Mariette Nicander (M) ställer proposition på förvaltningens förslag på skrivning i svaret på ansökan och vänsterpartiets yrkande, och finner att förvaltningens förslag vinner bifall.

Tekniska nämndens ordförande Mariette Nicander (M) ställer proposition på förvaltningens förslag och miljöpartiets yrkande om att avslå Heidelbergers ansökan, och finner att förvaltningens förslag vinner bifall.

Tekniska nämndens ordförande Mariette Nicander (M) ställer proposition på förvaltningens förslag och miljöpartiets yrkande om att ändra ordalydelsen gällande barn- och genusperspektivet, och finner att förvaltningens förslag vinner bifall.

Vänsterpartiet tillåts följande protokollsanteckning:

”Vänsterpartiets inställning är att vattnet går först i frågor som kan påverka detta. I hanteringen av Heidelberg materials ansökan om långsiktigt brytningstillstånd vill vi förtydliga några saker.

Region Gotland bör bereda ärenden om storskalig brytning av kalk ur fler perspektiv än de som redovisas i förslaget till yttrande. Region Gotland har ansvar för den regionala utvecklingen på Gotland och ett långsiktigt tillstånd i enlighet med Heidelberg materials kan påverka livsbetingelserna på Gotland under mycket lång tid. Detta har vi som parti lyft vid ett stort antal tillfällen genom åren. Senast i samband med att Heidelberg aviserade att de avsåg att ansöka om ett 30-årigt tillstånd. Då fick vi med oss övriga partier på ett uppdrag som gick ut på just detta, en analys av ett 30-årigt brytningstillstånd ur regionalt utvecklingsperspektiv. Detta uppdrag lades i god tid inför Region Gotlands beredning av tillståndsansökan för att kunna fungera som ett underlag i arbetet med yttranden i domstolsprocessen men även för att bereda samhället på de olika insatser som kan komma att krävas beroende på utgången av domstolsprocessen. Uppdraget har återredovisats till det regionala utvecklingsutskottet vid minst ett tillfälle, då var det redan tydligt att någon analys inte skulle hinna göras innan beredningen av Heidelbergers ansökan. Däremot skulle arbetet ha påbörjats och därmed kunna ge kunskap och inspel under beredningens gång. Så verkar inte ha skett. Istället har Region Gotland berett ärendet ur ett strikt kommunalt perspektiv. Citat ur yttrandet ”Region Gotland yttrar sig i frågor som berör kommunal planering samt allmän och

enskild vattenförsörjning och risk för människors hälsa”. Detta är problematiskt eftersom det då inte finns någon som för gotlänningarnas talan ur ett bredare samhällligt perspektiv.

Vänsterpartiet anser att Region Gotland inte bör ta ställning till ansökan i sin helhet och yrkar därför på att ställningstagandet stryks. Det är viktigt att Region Gotlands synpunkter kommer domstolen till del men det är orimligt att Region Gotland vars beredning av ärendet har ett tydlig fokus på enbart ”frågor som berör kommunal planering samt allmän och enskild vattenförsörjning och risk för människors hälsa” och alltså inte alla frågor som kan vara relevanta för livsbetingelserna på Gotland ska ta ställning till helheten.

Vänsterpartiet anser att osäkerheterna som kvarstår kring bedömningen av påverkan på grundvattnet och enskilda brunnar måste tas på allvar. Försiktighetsprincipen måste råda. Mycket tyder på att påverkan på vattnet är väl undersökt och den av Region Gotland anlitate hydrogeologen gör bedömningen att det som gjorts är tillräckligt. Dock anser även sagda expert att det fortfarande finns osäkerheter. Detta förstärks ytterligare i och med omfattningen av ansökan både i tid (30 år) och kvantitet. Gotland har en ökad sårbarhet på grund av ö-läget och de geologiska förutsättningar som råder här. Ett eventuellt tillstånd måste ta hänsyn till detta.

Vänsterpartiet anser att skyddet för enskilda brunnar måste stärkas. I det fall en enskild fastighetsägare råkar ut för skada på sin brunn och sin tillgång på vatten av god kvalitet är det ofta svårt att hävda sig mot ett stort bolag. Detta kan i värsta fall innebära stor ekonomisk påverkan på den enskilde. Det är viktigt att påverkansområdet som pekats ut i ett eventuellt tillstånd är generöst tilltaget så att det i högre grad skyddar enskilda från skada. Det är också avgörande att bevisbördan kring huruvida det är bolagets verksamhet som orsakat skadan ligger på bolaget och inte på den enskilde.”

Miljöpartiet tillåts följande protokollsanteckning:

”I Region Gotlands ärendehantering kring olika företags ansökan om kalkbrytning blir det väldigt tydligt att regionen saknar egen nödvändig expertis i den typen av vattenfrågor. Resultatet av denna brist är att regionen måste anlita externa konsulter för hydrologiska bedömningar och i flera fall är de konsultföretag dessa är anställda av också stora leverantörer till kalkbrytningsföretagen vilket är olyckligt eftersom konsulternas oberoende kan ifrågasättas.

På Gotland återfinns kunskaper om vattenfrågor på Länsstyrelsen som har både erfarenhet och resurser för den typen av frågor och det är betecknande att Länsstyrelsen i detta fall föreslår Miljödomstolen att avslå Heidelbergs ansökan, i huvudsak med hänvisning till riskerna för Gotlands dricksvattenförsörjning. Vi menar att Länsstyrelsens bedömning är högst

rimlig; om kunskapsläget är osäkert måste man följa en försiktighetsprincip när det gäller natur och människor. Om det inte med 100 % säkerhet går att säga att grundvattnet inte påverkas ska fortsatt kalkbrytning inte tillåtas.

Miljöpartiet har noga följt Heidelbergs ansökan i dess olika steg via samråd, ansökan och kompletteringsrunda och vi upplever att Regionen i sina svar till Miljödomstolen ofta är ogrundat positiva i sina formuleringar vad gäller just påverkan på det naturliga dricksvattnet i området och då särskilt Tingstäde träsk. Såvitt vi kan utläsa finns en icke försumbar risk för avsänkning av grundvattnet i östra kanten av Tingstäde träsk med mellan 30 – 99 centimeter om Heidelbergs insatser med så kallad ridåinjektering inte fungerar, något som bolaget heller inte kan garantera.

I övrigt är det bara att läsa i ansökan om alla de olika risker som är förknippade med kalkbrytningen för att inse att riskerna är stora för att något skall gå fel i verksamheten och därmed påverka Gotlands dricksvatten, kanske för all framtid.”

Arbetsutskottets förslag till tekniska nämnden

Tekniska nämndens arbetsutskott hänskjuter ärendet till tekniska nämnden utan eget ställningstagande.

Arbetsutskottet enas om att vissa kompletteringar och förtydliganden behövs i underlaget inför tekniska nämndens sammanträde.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse teknikförvaltningen daterad 2024-08-30

Sakkunnigutlåtande av hydrogeolog Helen Eklund, Sweco daterat 2024-07-01

Utkast Yttrande till Mark- och miljödomstolen, advokatfirman Åberg, daterat 2024-07-05

Justerat utkast till yttrande i mål nr M9227-23 Mark- och miljödomstolen, advokatfirman Åberg, daterat 2024-08-21

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken

Bilaga B. Miljökonsekvensbeskrivning

Komplettering, Aktbilaga 37

Konsoliderad sammanställning av yrkanden, aktbilaga 38

Konsoliderad sammanställning av villkor och åtaganden, aktbilaga 39

Uppdaterad situationsplan, aktbilaga 64

Samrådsredogörelse bilaga B1

Alternativutredning bilaga B2

Vattenbalansmodell bilaga B6.1

Fördjupad studie av ytvattenflöden i avrinningsområden kring File hajdar bilaga B6.2

Rapport flödesmätningar bilaga B6.3

Vattenrening vid File hajdar-täkten bilaga B6.4

Flödesscheman för vattenhantering inom olika tidsperioder bilaga B6.5

Karta alla borrhål bilaga B3.1

Hydrogeologisk fältrapport bilaga B3.2
Grundvattenmodell bilaga B3.3
TIEM-undersökning med samtolkning med Skytem och geologisk modell
bilaga B3.4
Utredning avseende deponier bilaga B4
Utredning avseende Tingstäde träsk bilaga B5
Hydrogeologisk utredning bilaga B6
Arkeologisk kulturvärdesanalys bilaga B13.1
Arkeologisk fältinventering bilaga B13.2
Vattenkvarnar längs Kallgateån bilaga B13.3
Partikelmätning bilaga B14
Svar tekniska nämnden daterat 2024-08-29
Presentation på sammanträde

Skickas till
Regionstyrelsen